

I väntan på ett konservativt idéprogram

Illustration: Hans von Corswant.

Det stämmer inte att Moderaterna håller på att distansera sig från Reinfeldtårens liberalism, skriver Johan Wennström om förslaget till nytt idéprogram för Moderaterna. Partiet har gjort en ansats att buga åt vissa konservativa hedersbegrepp, men lösgör sig inte från sina liberala principer.

Av [Johan Wennström](#) | 14 december 2020

3

Eventuella åsikter och slutsatser i texten är skribentens egna.

[I korthet Stöd KvartalNyhetsbrev](#)Lästid 8 min

I korthet

Moderaternas liberalisering, som fick sin mest utpräglade form i Nya Moderaterna 2004–2014, har ingalunda upphört, skriver Johan Wennström.

Det kan se ut som om M rört sig mot en konservativ syn på nationalstaten. Att man verkligen identifierar sig med svensk kultur behöver dock inte vara en förutsättning för att få medborgarskap, enligt Moderaterna.

Vid en första anblick ger Moderaterna intryck av att vilja återvända till en gränssättande intellektuell position. Men i stället bejakar partiet det öppna som det högsta goda.

Betecknande för Moderaternas liberalism är betoningen på individuell frihet. Ansvar handlar främst om "ansvaret för sig själv". Vi ska som individer ta oss fram och upp av egen kraft, och underförstått lämna "förlorarna" bakom oss.

Många av dagens politiska ledare talar inte om det ansvar som var och en av oss har för vårt land och allas vår skyldighet att samarbeta med varandra för vårt gemensamma bästa.

Vad som behövs är en socialt orienterad höger som intresserar sig för hur alla, oavsett vår plats i hierarkien, ska få ett värdigt och meningsfullt liv och kunna bidra till helheten.

Det moderata [förslaget till nytt idéprogram](#) har i debatten beskrivits som ett tydligt tecken på att partiet är i färd med att distansera sig från Reinfeldtårens liberala tankegodsd och gradvis närma sig konservatismen. Både [Mauricio Rojas](#) och [Svenska Dagbladets](#) politiska analytiker [Göran Eriksson](#) har kallat förslaget ett "farväl till multikulturalismen". Och statsvetaren [Jonas Hinnfors](#) har hävdad att Moderaterna tar "distinkta steg i konservativ riktning", vilket [Arvid Hallén](#), en representant för den nya konservativa tankesmedjan Oikos, har hållit med honom om till "ett hundra procent".

Men det är genomgående grunda omdömen. I själva verket visar såväl förslaget till idéprogram som den medföljande, fördjupande "idéskriften" att partiets liberalisering, som fick sin mest utpräglade form i Nya Moderaterna 2004–2014 men som har pågått i decennier,¹ ingalunda har upphört.

System snarare än nationalstat

Ett betecknande exempel har att göra med idéprogrammets uppmärksammade formuleringar om nationen och nationalstaten och invandrades ställning i den senare. Moderaterna skriver att de "värdesätter den kontinuitet som Sverige som nation representerar" och anser att "nationalstaten Sverige utgör ... grunden för vårt styrelseskick". Partiet påpekar även, att "den svenska [national]staten" bland annat "vilar på ... kulturell samhörighet", vilket ytterst får till följd att "integration inte är en dubbelriktad process": "Den som kommer hit har en möjlighet och en skyldighet att bli del av vårt samhälle."

Dessa citat skiljer sig från hur Moderaterna ofta har uttryckt sig i linjedokument under 2000-talet, till exempel i 2011 års idéprogram som välkomnade nationalstatsgränsernas upplösning.² Det kan därmed se ut som om Moderaterna har rört sig mot en mer konservativ syn på nationalstaten och i enlighet med en sådan syn förespråkar inte bara integration, utan kulturell assimilation. Men redan en kritisk passus i Christofer Fjellners förord om politiska rörelser som "blickar bakåt" och vill återskapa en "nationell gemenskap man föreställer sig en gång fanns" pekar åt ett annat håll.

Läs mer [Visa mindre](#)

Moderaternas statsbegrepp påminner ... om ett slags ekonomiskt system som mer eller mindre vem som helst kan välja att ansluta sig till ...

Om man även läser den fördjupande idéskriften framstår det som uppenbart att Moderaterna inte försvarar en nationalstat i konservativ mening, i vilken den ursprungliga majoritetsnationen sätter tonen för nationalstaten och endast utomstående som visar en genuin lojalitet mot och vilja att omfattas av dess normer och traditioner kan accepteras som fullvärdiga nya medlemmar.³ Moderaternas statsbegrepp påminner i praktiken snarast om ett slags ekonomiskt system som mer eller mindre vem som helst kan välja att ansluta sig till, om än historiskt framvuxet inom ramen för en kristen kontext.

Moderaterna tar uttryckligen avstånd från kulturell assimilation eftersom det, enligt deras tolkning, "inte är statens uppgift att stöpa alla medborgare i samma form". Att man verkligen identifierar sig med svensk kultur, vilket Moderaterna förkänande reducerar till midsommar, surströmming och Evert Taube, ska alltså inte behöva vara en förutsättning för att få medborgarskap i Sverige; det väsentliga, menar Moderaterna, är att man lär sig att tala svenska och respektera och förstå "majoritetssamhällets seder och bruk" samt dess lagar, så att man kan fungera i det nya landet. Detta kallar Moderaterna "funktionell anpassning".

Det svenska blir ... något som man endast synbarligen behöver ta till sig för att släppas in ...

Med funktionell anpassning avses huvudsakligen att individen kan delta och konkurrera på den svenska arbetsmarknaden, och i förlängningen kvalificera sig för offentliga transfereringar. Vilka kulturella normer och traditioner som han eller hon rättar sig efter "i sin privata sfär är och förblir en privat angelägenhet", anser Moderaterna. Det svenska blir på så sätt något som man endast synbarligen behöver ta till sig för att släppas in och kunna verka i det ekonomiska systemet, och ingenting som man förväntas erkänna på ett djupare moraliskt och kulturellt plan.

Funktionell anpassning skulle, med lite god vilja, kunna betraktas som ett rimligt minimikrav att ställa på de svårassimilerade invandrade som Sverige redan har tagit emot. Men eftersom begreppet också måste förstås som syftande på de betydande antal utomstående som Moderaterna säger sig vilja välkomna i framtiden, kan det svårligen översättas till att partiet skulle ha tagit slutgiltigt farväl av multikulturalismen eller anammat ett konservativt synsätt på nationalstaten. En mer korrekt tolkning är nog att Moderaterna här har gjort en ansats att buga åt vissa konservativa hedersbegrepp, men att partiet inte vill eller kan lösgöra sig från sina (ny)liberala principer. En sådan inre motsättning skymtar nämligen fram på fler områden.

Invasion av den lilla världen

Att respektera olika typer av gränser, inte bara nationalstatliga utan till exempel också moraliska, är centralt för ett konservativt förhållningssätt.⁴ Det har historiskt varit viktigt även för Moderaterna, under den tid på 1990-talet när partiet lät sig inspireras av sociologen Hans Zetterbergs gränsdragning mellan "den lilla världen" (familjen, släkten, vänskretsen) och "den stora världen" (marknaden och politiken). Dessa två världar stöder och balanserar varandra genom att de styrs av olika normsystem, och får därför aldrig inträda på varandras "territorium", menade Zetterberg – som också lade fram en närbesläktad filosofi om det goda och allsidiga samhället som bestående av separata och självständiga "sfärer" med sinsemellan väsensskild logik: vetenskap, konst, politik, ekonomi, religion/moral.⁵

I stället bejakar författarna ofta ... en liberal uppfattning om det öppna som det högsta goda ...

Vid en första anblick ger Moderaterna i sina nya idétexter intryck av att vilja återvända till en sådan gränssättande intellektuell position. Men i stället bejakar författarna ofta, och i linje med en liberal uppfattning om det öppna som det högsta goda, olika slags gränsöverskridanden. Till exempel förklarar man i idéprogrammet, med en tydlig anspelning på begreppet den lilla världen, att familjen har "en särställning" bland "de små mänskliga gemenskaper för trygghet och samhörighet som i hög grad håller vårt samhälle samman". Samtidigt betonas "de olika former [familjen] kan ha i vårt samhälle i dag".

Om familjen inte får bestå i sin traditionella bestämda form, kan den ur konservativ synvinkel anses ha förlorat sin särställning gentemot andra slags gemenskaper. Att ett politiskt parti medverkar till att omdefiniera familjen kan också ses som ett typiskt uttryck för hur den stora världen i dag ofta invaderar den lilla. Detta är Moderaterna dock okänsliga för. På samma sätt är de inte uppmärksamma på att inte heller marknaden, enligt Zetterberg, hör hemma i den lilla världen. I ett avsnitt om välfärdspolitik skriver idéskriftens författare, att "[välfärden] skapas i samverkan mellan välfärdsstatens större system och människor i den lilla världen", och blandar ihop vårdande "föräldrar, far- och morföräldrar" med vinstdrivande företag i äldreomsorgen.

Även Zetterbergs idéer om att ett gott samhälle utgörs av olika sfärer som existerar bredvid varandra har återigen tagits till heders av Moderaterna, men endast skenbart. I idéprogrammet konstaterar man bland annat, att "[e]konomi, mänskliga relationer, vetenskapens sökande efter sanning och kunskap, kulturens förmåga att ge mening och underhållning är delar av en mångfacetterad och alltid skiftande väv". Men redan på nästa sida framhålls, att "[p]olitiken har en central roll i samhället och i nästan varje samhällssfär". Menar Moderaterna alltså att de övriga sfärerna som redan i dag är öppna för politiken ska fortsätta vara det? Som de väljer att formulera sig går det inte att dra någon annan slutsats. Det ligger i så fall långt från vad Zetterberg ansåg, och från den konservativa synen på värdet av gränser däremellan.

Individualismens parti

Kanske mest betecknande för Moderaternas liberalism är emellertid den ensidiga betoningen på individuell frihet. Titeln på idéprogrammet är "Frihet och ansvar" men detta visar sig för Moderaterna vara två sidor av samma mynt. Ansvar påstås främst handla om "ansvaret för sig själv" och att fullfölja sina egna strävanden, mer eller mindre fri från en social kontext. Det viktiga, enligt Moderaterna, är "inte vad du heter eller varifrån du kommer, utan vad du gör och vart du är på väg" – en formulering som också ofta återkommer i partiledarens tal.

Många av dagens politiska ledare [har] ... upphört att tala om det ansvar som var och en av oss har för vårt land...

Som den komunitära filosofen Michael Sandel påpekar i en ny och tankeväckande bok,⁶ har många av dagens politiska ledare tonat ned, eller till och med upphört att tala om det ansvar som var och en av oss har för vårt land och allas vår skyldighet att samarbeta med varandra för vårt gemensamma bästa. I stället torgförs en retorik om att vi främst som individer ska ta oss fram och upp av egen kraft, och underförstått lämna "förlorarna", de som inte antas besitta en sådan drivkraft på egen hand, bakom oss.

Av någon anledning – kanske i skräck för att låta "vänster" – har detta blivit inte minst högerens synsätt. Det visar sig även i hur Moderaterna talar om frihet och rörlighet främst för den enskilda människan, karaktäristiskt nog under självbeteckningen "individualismens parti". Vad som behövs är snarare en socialt orienterad höger som intresserar sig för hur alla, oavsett vår plats i hierarkin, ska få ett värdigt och meningsfullt liv och kunna bidra till helheten. På det idéprogrammet väntar vi fortfarande.

Se noter Visa mindre

Noter

1. Se vidare Hylén, J, 1991, *Fosterlandet främst? Konservatism och liberalism inom högerpartiet 1904–1985* Stockholm: Norstedts Juridikförlag.
2. Moderaterna, 2011, *Ansvar för hela Sverige: moderaternas idéprogram*. Stockholm: Moderaterna.
3. Se till exempel Hazony, Y, 2018, *The virtue of nationalism*. New York: Basic Books.
4. Se vidare Furedi, F, 2020, *Why borders matter: why humanity must relearn the art of drawing boundaries* New York: Routledge.
5. Zetterberg, H, 2013, *The many-splendored society: surrounded by symbols*. Volume 1. U.o.: Hans Zetterberg.
6. Sandel, M, 2020, *The tyranny of merit: what's become of the common good?* New York: Farrar, Straus and Giroux.

Johan Wennström är fil.dr i statsvetenskap.